

Etkinlikler - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2009-2010

“Herkes Kendi Şehrinin En İyi Âşığıdır”

Ayfer Tunç

Bu geniş konuyu iki şehirle sınırlamak ve iki şehir arasında karşılaştırma yapmak istiyorum. Dünyanın en güzel şehirlerinden biri olan İstanbul’u, âşıkları çok olan Ankara ile karşılaştıracamız.

Pek çok insan, Ankara’nın âşıklarının ne kadar kuvvetli olduğunu çok iyi bilir. Hepimizin bildiği küçük anekdotlar var bu konuda. Yahya Kemal’e atfedilen –ki muhtemelen onun olan– ve Ankara’yı değil de Ankara’dan İstanbul’a dönüşü sevmekten söz eden anekdot ya da Refik Fersan ile Mesut Cemil arasında geçtiği söylenen bir diğer anekdot gibi: Refik Fersan, Mesut Cemil’i aramış “Nerdesin?” diye, o da “Ankara’da, Ulus’ta oturuyorum” demiş. Refik Fersan’ın cevabı “Ankara’da Ulus’ta oturacağına gel Kasımpaşa’da ayakta dur” olmuş.

İstanbul bütün varlığıyla bizi içine çeken bir şehir. Ben Tanrı’ya –başka birçok şeyle birlikte– galiba en çok İstanbul’da yaşadığım için şükrediyorum. Başka şehirlere gidip kısa süre kaldığım zaman bunu özellikle düşünüyorum.

İstanbul’un gerçekten insanı kendine âşık eden bir tarafı var; tarih boyunca da böyle olmuş. Ankara’nın âşıkları da çok kuvvetli ama.

Ankara “biz” der, İstanbul “ben”. İstanbul “egoist” bir şehirdir, İstanbullular da öyledir. Egoizmi ille de kötü bir kavram olarak düşünmeyelim “benci” diyelim. Örneğin Ankaralıların romanlarına baktığımızda ya da sohbetlerine dikkat ettiğimizde “Biz Ankaralılar” diye söz ettiklerini görürüz, İstanbul’da hiç kimse “Biz İstanbullular” demez.

Ankara’nın “biz”, İstanbul’un “ben” oluşunun altında ne var acaba? Sanıyorum İstanbul kendine güvenen bir şehir olduğu için âşıkları da kendine güveniyor; “Ben de şu kadar insanla birlikte bu şehre âşığım” deme ihtiyacı duymuyor. Tek başına “ben” diyebilen cesur bir âşık İstanbul’un âşığı. Ankaralı Ankaralıları birlikte düşünmek istiyor. Bu elbette işin şakası, ama edebiyat metinlerine baktığımızda, örneğin Ankaralı bir yazar ve bence çok iyi bir edebiyatçı olan Barış Bıçakçı’nın kitaplarının adları şunlar: *Baharda Yine Geliriz*, *Aramızdaki En Kısa Mesafe*, *Bizim Büyük Çaresizliğimiz*. *Ankara’yı bu kadar iyi anlatan bir yazarın kitaplarının çoğunun “biz”le başlıyor olması, “biz”i içeriyor olması bana bunları düşündürdü.*

İstanbul biraz karanlık, karmaşık ve problemlı bir şehirdir. Şehirleri kişileştirdiğimde, İstanbul'un gözü çöplükte bir dul babaanne tadını verdiğini gözlemlerim. Ankara nedir? Edebiyle yaşlanan anneanne. Bence İstanbul kadın bir şehirdir, Ankara ise erkek. Sanıyorum Ankara'nın bir iktidar şehri ve başkent olmasından; Ankara denince aklımıza genellikle takım elbise giymiş, kravatlı, bıyıklı adamlar ve Meclis gelmesinden; Meclis'in çok "erkek" bir yer olmasından, iktidarı temsil ediyor olmasından dolayı böyle algılıyorum. Herkesin zihniyetinde şehirlerin bir cinsiyeti vardır aslında. Üzerinde düşünmemiş olabilirsiniz, ama düşündüğünüzde bunu hissedersiniz. Örneğin İzmir de tartışmasız, kadın bir şehirdir benim için, üstelikte çok da cilveli bir kadın. Trabzon erkek bir şehirdir de, Rize kadın bir şehirdir. Trabzon erkektir, çünkü bıçağı meşhurdur, Trabzonspor'u meşhurdur, kavgası gürültüsü meşhurdur. Rize'de meşhur olan ise kadınların çay toplamasıdır, taktıkları peştemaldır.

İstanbul bize yaşattıklarıyla, bize çektirdikleriyle, tarihte onun kucağından bunun kucağına geçmiş olmasıyla bilinir, -çok uzun bir tarihten bahsediyoruz-. Her seferinde kendine ait ve bağımsız oluşu, kendini koruyabiliyor oluşuyla bende gözü çöplükte, neşeli bir dul babaanne etkisi uyandırıyor. Ankara'nın ise tayyörlü, koyu renk ayakkabılı, saçları yapılı; makyajları, dekolteleri, davranışları ölçülü Cumhuriyet kadınları geliyor aklıma. İkisini de kadın olarak düşündüğümde iki şehir arasında böyle bir fark görüyorum.

Ankara iyi yetişmiş çocuklar şehridir, İstanbul arızalı çocuklar şehri. Ankara'nın gece hayatı zayıftır, karanlık dünyası zayıftır. Ankara'nın mafyası küçüktür; İstanbul'unkiyle boy ölçüşemez. İstanbul'un karanlık dünyası çok kuvvetlidir ve dünyayla yarışır. Ankaralı arkadaşlarımızı hatırlayalım; hepsi düzgün insanlardır, efendidirler, evlerine dönerler, gece hayatında fazla kendilerini kaybetmezler. Elbette istisnalar vardır, ama çoğunlukla Ankara'nın biraz daha iyi yetişmiş çocuklar şehri olduğunu görürüz. ODTÜ'lüdürler mesela ya da Ankara Siyasallıdır. Ankara Siyasallılar genellikle devleti yönetir. Çok iyi yetişmişlerdir; birkaç yabancı dil bilirler, güzel okurlar. İstanbul'un iyi yetişmişleri ise karanlık kitlenin arasında kaybolur. İstanbul'un gerçek iyi yetişmişlerini görmek Ankara'nınkileri görmek kadar kolay değildir. ODTÜ'ye giderseniz örneğin bir anda çevrenizi saran akademisyenler, öğrenciler ve diğerleri size iyi bir eğitimden geldiklerini, bir amaçlarının olduğunu ve amaçlarına doğru yürüdüklerini; pek fazla kimlik, kişilik, gelecek problemi yaşamadıklarını hissettirirler. Bu anlamda özgüven güven sahibidirler de. Ama İstanbul'da herhangi bir üniversiteye ya da gençlerin yoğun olduğu bir alana girdiğinizde bin türlü yaşama biçimi, bin türlü *underground* yol, labirentler dünyası ve benzeri şeyler sizi karşılar. Beyoğlu'nun bir muadilini Ankara'da bulabilir misiniz, çok emin değilim. Ankaralılar elbette var olduğunu söyleyecektir ama küçük ölçekte ve bence bir Ankaralı olan Bilge Karasu'nun "Lağım-laranası" diye nitelediği Beyoğlu'nun dünya literatüründe yeri vardır.

Ben burçlara inanmam, ama bu iki şehre burçlar açısından da bakmalı. Ankara çifte terazidir; hem yükseleni hem kendisi terazidir Ankara'nın, çünkü Meclis oradadır, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay oradadır; dengeli olmak zorundadır. Peki, İstanbul ne olabilir acaba? Balık için sanatçı ruhlu ve ne yapacağı belli olmayan, fazla duygusal bir burç olduğu söylenir. Evet, İstanbul tam da böyle bir şehirdir, ama bu kadar basit mi? Bence yükseleni aslandır; çünkü aslan burçluların yönetici olduğu, iktidar sahibi olduğu, iktidarı sevdiği, takım lideri oldukları söylenir. İstanbul'da bu özelliklerin var olmadığını söyleyebilir miyiz? Bence İstanbul pekâlâ bir takım lideridir. Türkiye şehirlerinin de kaptanının İstanbul olduğunu söylememiz gerek.

İstanbul ezeli başkenttir; gelmiş ve gelecek başkenttir. Ankara Cumhuriyet'in başkentidir. Zaten Ankara ile İstanbul arasındaki en büyük kapışma ya da itişmenin ya da aşk/nefret ilişkisinin kaynağında bence bu yatar. İstanbul başkentliği kaybetmiştir, ama gönlümüzün başkenti olduğu için hiç bunu önemsememiş gibi durur. Ankara ise sürekli başkent olduğunu hissettirmek ister.

Ankara'nın uğurlu taşı granittir bence. Size bir granitin lezzetini, granitin şehirliliğini ve granitin gücünü, iktidarını sunar. Büyük devlet binaları vardır Ankara'da, bankaların genel merkezleri, devlet bankalarının genel merkezleri vardır. Mesela Merkez Bankası'nın girişi granit kaplıdır. İstanbul ise mermer şehridir. Peki, mermerle granit arasındaki fark nedir? İkisi de kıymetli taşlardır. Ama mermer tarihtir. Antik Yunan'da da mermer vardır, Bizans'ta da. Mermer aynı zamanda mezar taşıdır. Günlük hayatımızda kullanım alanı da çok daha yaygındır. Mermer bütün sınıfların evine girer; sadece üst sınıfların değil, bütün sınıfların evinde mermer bulursunuz. En azından kırık mermer parçalarını kapı kapanmasın diye kenara koyarlar. Dolayısıyla Ankara granit, İstanbul mermer şehridir.

Ankara'nın uğurlu rakamı sizce kaç olabilir? Bence 1923. Peki, İstanbul'un uğurlu rakamı ne olabilir? 1453. Arada 500 yıl kadar bir fark var, ama şunu da kabul edelim: İkisi de bizim için değerli tarihlere sahiptir.

Erkek olarak bakalım Ankara'ya. Ankara evine bağlı babadır. Kızılay'a gittiğinizde alelacele evlerine koşan babalar görürsünüz; torbaları vardır, alışveriş yapmışlardır, marketlere girip çıkarlar, dükkânlara giderler ve tek bir hedefleri vardır: Evlerine gitmek. Ankara akşam 8'den sonra uyur, sokağa çıkmaz. Her ne kadar tersini iddia etseler de bence böyledir. 8.5'tan sonra Ankara'da ancak marjinaler dışarıdadır. Ankara'da hayat evlerde yaşanır. Peki, İstanbul? İstanbul kahveden ya da meyhaneden getirilen sarhoş kocadır. İstanbul'da da evine koşar insanların bir kısmı, ama bir kısmı da eve gidiyorum diye ya meyhaneye ya kahveye gider. Tabii bir metafor olarak söylüyorum bunu. İstanbul'un günbatımıyla birlikte bize başka imkânlar sunduğunu, başka dünyalar gösterdiğini de belirtmek için; ama aile hayatı üzerinden baktığımızda bana aslında çok yanlış gelmiyor.

Ankara homojen bir orta sınıf şehridir. Orta sınıfın temel özelliği de aile kavramının hemen bütün unsurlarını doğruya yakın bir biçimde işletiyor olmasıdır. Ahlaki zaaflarından, problemlerinden bahsetmiyorum. Bir tanım olarak Ankara orta sınıfın aile anlayışını daha kolay işleten bir şehirdir. Buna karşılık İstanbul tamamen heterojen bir şehirdir; karmakarışıktır, ağırdır, kalabalıktır. İstanbul'un sınıfsal yelpazesi Ankara'nın havsalasının almayacağı büyüklüktedir. Sınıfsal yelpazeyi sadece ekonomik sınıflar değil sosyal sınıflar açısından da vurguluyorum. Ankara tek merkezli bir şehirdir; o merkezde koşu koşu evlerine giden babaları görürken, İstanbul'un çeşitli merkezlerinde Üsküdar'da, Kadıköy'de, Taksim'de, Beşiktaş'ta, Bakırköy'de, Bostancı'da, Pendik'te pek çok mekânda ağır ağır dolaşan, "Şuraya bir uğrayayım..." diyen, bir meyhaneye takılan, bir kahveye giren ve muhakkak sonunda eve geldiğinde problem çıkan babalar vardır ya da İstanbul böyle bir baba imgesi yaratır zihnimizde.

Mimari olarak yarıştırmak adil olmaz İstanbul ile Ankara'yı; çünkü İstanbul çok büyük bir tarihe sahip bir şehirken Ankara, var oluşu Cumhuriyet'le başlamış bir şehirdir. Büyük mesafe kat etmiş, gerçekten de çok şey katmıştır bu ülkenin kültürel hayatına. Bu önemli bir ayrımdır; kültürel hayata bağlılığı İstanbul'u katlar. Mimari cepheden iki şehri karşılaştırmak haksızlık olsa da gene de karşılaştıralım. Ankara milli mimaridir.

Anıtkabir’den, Meclis binasından, Cumhuriyet döneminin diğer anıtsal binalarından başlayarak baktığımızda Ankara’nın bir milli mimari şehri olduğunu görürüz. Gerçekten de bir Cumhuriyet başkenti olarak inşa edilmiş bir şehirdir; hepimiz biliriz bunu, birçok kişinin anılarında okumuşuzdur, edebiyat kitaplarında görmüştüzdür.

Peki, İstanbul nedir? Mimar Sinan’dır. İstanbul’a baktığımızda Mimar Sinan’ın görkemini ve onun görkemli mimarisinin nasıl da dünya çapında olduğunu görürüz. İstanbul da binalara yakından bakmak, mimari yapıları olmadık yerlerden izlemek çok heyecan vericidir. Batı’ya, bilhassa Orta Avrupa şehirlerine gidenler mimarının bir süre sonra kendini tekrar ettiğini fark eder. Gerçekten de belli bir dinsel etkiyle mimari neredeyse ortaklaşmıştır; üç aşağı beş yukarı birbirine benzer. Birtakım üslup farklılıkları, küçük mimari farklılıklar dikkat çekicidir ve bir süre sonra bir yenilik hissi almayız. Kiliseler, katedraller, devlet binaları, opera binaları, büyük kültürel kurumlar birbirine benziyordur ve bir süre sonra ancak Floransa gibi, Roma gibi, Viyana gibi birtakım mimari öncülükleri olan şehirleri ayırt edebiliriz. Hele ikinci derece önem taşıyan şehirler birbirine giderek benzemeye başlar gözümüzde. Nehir boyunca iki tarafta sıralanan tarihi yapılar, genellikle “eski şehir” denen merkezler görürüz. Öyle bir mimariye ya da öyle bir tarihi şehir görüntüsüne alışmış bir gözün İstanbul’a geldiğinde yaşayacağı şaşkınlığı düşünemiyorum. Pek çoğumuz için İstanbul’un genel bitişik nizamı ve bize çok çirkin, çok zavallı, çok korkunç, kötü gelen mimarisi, yakından bakıldığında bana çok heyecan verici gelir. Örneğin Beyoğlu’nda ya da Galatasaray tarafında Tarla başı’na ve aşağıya, Karaköy surlarına doğru bir çatılar şehridir İstanbul; çünkü tepeli bir şehirdir. Çatılara baktığımızda o karmaşadan gözümüzü alamayız, büyüleyicidir. Katiyen estetik olduğunu iddia edemem, ama büyülediğimi inkâr edemem. Çok da severim, çünkü bunlar şehrin her an yaşadığını, hareket halinde, canlı bir şehir olduğunu gösterir. Müthiş bir alegori vardır bu manzarada. Birbirine benzemeyen binlerce pencerenin arkasında, pencereler gibi birbirine benzemeyen hayatların olduğu vaadi vardır İstanbul’un silüetinde. Bu, büyük bir insani zenginliktir aynı zamanda.

Bazı nesnelere, aynı olduğu halde şehirler tarafından farklı adlandırılırlar. Örneğin Ankaralıların Aygaz’a İpragaz dediğini fark ettim. Aygaz dediğimiz zaman bizim aklımıza Aygaz gelir, ama Ankaralı için bu İpragazdır. Muhtemelen bir pazarlama tekniğiyle Ankara bölgesinde İpragaz, İstanbul bölgesinde de Aygaz önde. Ama garip bir şekilde hayatın içine dahil olur bu markalar ve zaten marka olmaktan çıkar. Dünya üzerinde böyle bir sürü marka var, bizim de artık nesnenin adı olarak kabul ettiğimiz ve marka olarak göremediğimiz. Bu İpragaz-Aygaz ayrımı her zaman ilgimi çeker; önce kulağımı tırmalar, sonra hoşuma gider. Aynı coğrafyada yaşıyoruz, aynı dili kullanıyoruz, aynı nesneden söz ediyoruz, ama onlar İpragaz diyor, biz Aygaz diyoruz. Bir örnek daha var: Ankaralıları göbek salataya “aysberg” diyor. Kadın kocasına diyor ki, “Gelirken iki tane aysberg al.” Çok hoş bir şey bu; hatta bence bütün şehirler için de olmalı, çünkü şehrin kendi kültürünü ürettiğini, gündelik hayatın içinde kendine ait bir kültür dokusunu sürekli canlı tuttuğunu gösterir.

İstanbul bir dünya şehri ama aynı zamanda da bir şov şehri. Ankara’da gösteri sahnelenir, İstanbul’da şov yapılır. Ankaralıları gösteriyi ciddiye alır. Gösteriyi sahneleyenler de, izleyenler de çok ciddiye alır. İstanbul’da ise kimse umursamaz. Ankara’da bir bale, bir tiyatro veya opera ciddi ses getirir; kitleler giderler, kendi aralarında konuşurlar ve bu, gündelik hayatlarının, gündelik sohbetlerinin bir parçası olur. Elbette bütün Ankaralılarından söz etmiyorum, ama İstanbul’dakine göre daha kuvvetli bir kitleden söz ediyorum. İstanbul’da sadece şov sergilenir. Bu, sadece kültür hayatı için değil, hayat için de böyledir. İstanbullu şov sever, onun için İstanbul’da kuvvetli bir magazin hayatı vardır aynı zamanda. İstanbul’un mekânları dışı dönüktür, vitrin gibidir, görseldir; insanlar görünmek için uğraşır.

Sokaklarda kameralar gezer. Ankara ise şovdan nefret eden bir şehirdir; şov yapanı derhal küçümser, kara listeye alır.

Bu iki şehir birer roman olsa, Ankara *Suç ve Ceza'dır*. Bu dengeyi, bu büyük çatışmayı, bu büyük varoluşsal gerçeği karşı karşıya koyan bir şehirdir Ankara. Aynı zamanda da iktidar şehridir. “İktidar olursun, suç işlersen iktidardan düşersin” gibi basit bir metefora da bağlayabiliriz. Peki, İstanbul ne olabilir acaba? *Anna Karenina* olur diye düşünüyorum. *Aşk-ı Memnu* hikâyeleridir İstanbul ve İstanbul’u İstanbul kılan aslında biraz da *Aşk-ı Memnu* hikâyeleri olmasıdır. *Madam Bovary*’dir, *Anna Karenina*’dır; çünkü sonuçta ahlakında problem olan bir kadın gibi davranır genele baktığınızda.

Ankara akreptir, İstanbul yelkovan. Ankara daha telaşsızdır, mesai saatiyle yaşar. Devlet dairelerinde mesai saatleri vardır ve o saatler şaşmaz bir düzeni ifade eder şehrin gündelik hayatında. Ama İstanbul yelkovandır. İstanbul sürekli koşar, sürekli kovalar, sürekli hareket eder, yetişemez, acele eder, telaşlanır, geç kalır, otobüsü kaçıırır, vapuru kaçıırır, tren kalkar, gecikir... İstanbul saniyelerle yaşar; yani yelkovan da yetmez aslında. Dolayısıyla iki şehrin zaman algısı arasında bence ciddi bir fark var. Ankaralı insanlar hep bana daha sakin gelir; çok daha planlıdır. İstanbullulara göre, ki İstanbul’un planlı olması beklenir örneğin trafik nedeniyle; ama İstanbul’un trafiği de zaten hepimizin en güzel mazereti değil mi? İstanbul da yaşamının güzelliği bu; affetmek zorundasınız. “İstanbul’da yaşıyoruz, trafik vardı, yapabileceğimiz bir şey yoktu!” Bu tabii ki doğru değil, tedbir alabiliriz, ama hepimizin sığındığı şahane bir mazeret. Dolayısıyla zamanı kullanma, algılama, yaşama, o zamanın içinde var olma açısından İstanbul ile Ankara arasında çok büyük bir fark var.

İki şehir birer edebiyatçı olsa, İstanbul kim olur? Bir şair olsa Yahya Kemal’dir herhalde İstanbul, başka bir şair olamazdı. Ankara bana sorarsanız Yakup Kadri’dir, çünkü *Ankara* romanını yazmıştır ve Ankara üzerine çok düşünmüş yazarlardan biridir. İstanbul Yahya Kemal midir, Ahmet Hamdi Tanpınar mıdır? Çok da emin olamıyorum; belki ikisinden de söz etmek daha doğru, ama bence önce Yahya Kemal’dir; çünkü İstanbul hakkında en güzel dizeleri Yahya Kemal yazmıştır. Tanpınar onun altını beslemiş, müthiş bir düşünsel zemin oluşturmuştur. Belki de Tanpınar olmasa Yahya Kemal bu kadar kuvvetli olamazdı.

Aşk deyince İstanbul biraz kafa karıştırır. Ankara bir orta sınıf şehridir, mazbut bir şehirdir, daha düzgündür, hayatı daha çok tarif edilmiş, daha hedef odaklı bir şehirdir. İstanbul öyle değildir. Dolayısıyla bir âşık olarak bakıldığında Ankara mazbut erkek nişanlıdır, İstanbul Allahsız sevgili. Tanpınar *Beş Şehir*’de İstanbul için şöyle der: “İstanbul ya hiç sevilmez, ya aşkıdan çıldırılan bir kadın gibi delicesine sevilir.” Normal, kendi halinde, efendi bir kadının aşkıdan çıldırılmaz; düzgün bir aşk kurulur onunla, hedefe gidilir. Başka bir amacı vardır o aşkın. Ama şunu kabul edelim ki arızalı tiplerde aşk daha acı verici fakat daha büyüleyicidir; zaten onların hikâyeleri aşk hikâyesi olur; diğerleri daha küçük, kendi halinde, halim selim hikâyeler olarak pek iz bırakmazlar. Siz Ankara’yı terk edemezsiniz, Ankara ile aranızdaki ilişkide bir terk etme-etmeme durumu yoktur, Ankara’ya bağlısınızdır. Oysa İstanbul sizi terk eder. İstanbul’un umrunda değilsinizdir. İstanbul kendi zamanını, kendi dünyasını, kendi ruhunu hepimizden bağımsız olarak yaşar. Biz olmasak da o İstanbul’dur.

Galata Kulesi burnumun dibine dayandığında ya da Ayasofya’ya çok yakın bir mesafeden baktığımda ya da gece başımı Harbiye’de, Elmadağ’da çevirdiğimde o büyük aydınlatmalarda dönen fosforlu kuşları gördüğümde, “Bu şehirle problemi olan benim, bu şehrin ben umrunda değilim” duygusuna kapılıyorum hep. Gerçekten de öyledir. İstanbul’un bizsiz de yaşayacağını biliriz; onun için bağlarız İstanbul’a, ondan ayrılamayız. Umursamayan sevgili gibidir.

Korkunçtur bu nedenle. Biz terk etsek de umrunda olmaz, fark etmez bizi; ama Ankara fark eder. Ankara sayar sevgililerini. Ankaralılar gidene çok kızar. İstanbul kendine ait, kendine özgü oluşuyla, sadece kendine bağlı kılışıyla tutkulu bir aşk yaşatır bize; dolayısıyla Tanpınar'ın cümlesi de orada anlam kazanır. Çıldırtıcı bir şeydir İstanbul'un aşkı, bizi umursamadığı için, her an başkalarına da yüz verebilecek durumda olduğu için. Mesela ben yazın gezen turist gruplarını sevmem. Anlamazlar, yanlış yerlere giderler, en kötü yerlerde yerler içerler İstanbul'u hiç anlamadan, ama şaşkın, sarhoş ve vurulmuş bir şekilde giderler. Rastlarsak, bir konuşma fırsatımız olursa anlamadıklarımızı ama şaşırdıklarımızı gözlerinden okuruz.

Bu duyguyu bir de Mardin'de yaşadım. Mardin de bence bir âşık şehri. Sabah saatlerinde, 10.00-11.00 civarı vardım Mardin'e. Öğlen saat 13.00-14.00'te "Bu kadar büyüttükleri Mardin bu mu?" diye düşündüm. Ertesi gün Mardin'in tutkunuydum. İçmek gibi Mardin. Bir kadeh içiyorsunuz bir şey olmuyor, ikinci kadehi içiyorsunuz gene bir şey olmuyor, ama sonra sonra sarhoş ediyor ve zihninize girip bir daha da çıkmıyor. İstanbul da öyle bir yer. Biz içinde yaşadığımız için belki de bilmiyoruz ama yabancıların bazılarında şu hissi görüyorum: Biz İstanbul'un gizini açamadık. Bir yerlerinde bir sır var bu şehrin. Sırrı gördük, sır var, ama ne olduğunu öğrenemiyoruz. Herhangi bir sokak sizi denize götürebilir hiç ummadığımız bir anda ve bu, İstanbul mitolojisinin önemli bir parçasıdır. Denizle İstanbul arasında ayrılmaz bir ilişki var.

Ressam olsalar, İstanbul ya da Ankara kim olurdu? Turan Erol'u çok severim. Ankara'yı çok iyi resmetmiş bir ressam. Bence Ankara kesinlikle Turan Erol'dur. Peki, İstanbul kim olabilir? Birçok isim verebiliriz ama ben bir tane vereceğim: Cihat Burak. İstanbul'u bütün çılgınlığıyla resmetti. Öykülerini ya da anlatılarını okudunuz mu bilmiyorum, oralarda zaten bu şehrin gizlerine ne kadar vâkif olduğunu, katmanlarını ne kadar açabildiğini ortaya koyar. İstanbul'u çok neşeli, çok karanlık, çok renkli, çok korkutucu, bütün renkleriyle, bütün varlığının özünü resmetmiş bir ressam olduğundan, İstanbul denince aklıma gelen ressam Cihat Burak'tır.

Edebiyatçılara bir de günümüz yazarları açısından bakalım. Ankara denince Barış Bıçakçı'dan başkası gelmiyor aklıma genç kuşaktan. Ankara'yı bilmiyorsanız bile Barış Bıçakçı'yı okuduğunuzda iliklerinize kadar hissedersiniz. "İyi yetişmiş çocuklar" edebiyatçısıdır Bıçakçı; iyi yetişmiş çocukların Ankara tutsaklığını, bunalımını, Ankara'nın içinde kısırılmışlığını ve büyük Ankara aşkını anlatır. İstanbul deyince yaşayan, yeni, genç sayılabilecek yazarlardan ya da şairlerden Küçük İskender'i anmak istiyorum. İstanbul'un bütün arızalı damarlarında gezinebilen, çok tuhaf seslerle sözcükleri yerden yere vurarak bir araya getiren bir şair Küçük İskender.

Biraz tartışmalı olabilir, ama önemli bir şey daha var. Bence Ankara'da Oidipus kompleksi yaşanır, İstanbul'da sınıf kompleksi. İstanbul'u sınıf kompleksi belirler; çünkü gerçekten sosyal sınıfların birbiriyle ciddi anlamda didiği bir şehirdir İstanbul. Fiziksel olarak da bize bunu gösterir. Küçük Armutlu'nun üstü Etiler'dir; İstanbul'un yüksek sınıflarının yeni buluşma merkezi İstinye Park'ın arkası olan Ferah Mahallesi, şehrin en eski gecekondu yerleşim birimlerinden biridir. Bu durum sadece İstinye Park'ta alışveriş yapanların, o müthiş pahalı mağazaların yanında gezinip Mc Donalds'tan indirimli yemek yiyen Ferah Mahallelilerle sınırlı değil; gündelik hayatta üniversitelerde, restoranlarda, iş hayatında, toplu taşıma araçlarında bile İstanbul'da sınıf kibri hemen kendini hissettirir. İstanbul sınıfçı ve bu anlamda ayrımcı bir şehirdir; şiddetli bir şekilde ayrımcıdır. Gidemezsiniz, yapamazsınız, rahatsız olursunuz. Sınıflar arasında karşılıklı bir rahatsızlık söz konusudur.

Ankara ise daha rahattır. Ekonomik düzeyi birbirinden çok farklı öğrenciler Kızılay’da aynı kahvelerde oturabilir. (Gerçi şimdi Ankara’da da hafif hafif bir değişme belirtisi gözleniyor; İstanbul’a benziyor artık. Alışveriş merkezleri hızla artıyor. Buluşma noktaları ayrılmaya, lüks mağazalara ya da mekânlara gidebilmek gidememek meselesi ortaya çıkmaya başlamış. Ama gene de henüz İstanbul’daki kadar kuvvetli ve can yakıcı değil bu.)

İstanbul’da sınıf kompleksi can yakıcıdır. Edebiyatımızın da konularından biridir bu zaten. Cumhuriyet dönemi edebiyatımızda, toplumcu gerçekçi edebiyatımızda, sonrasında 1950 kuşağının edebiyatında sınıf probleminin izleri görülür. Sınıf problemi başlangıçta kültürel bir mesele olarak kendini ortaya koymuştur. Tanzimat edebiyatını düşünelim: *Felâhî Bey ile Rakım Efendi*’nin, *Şiir*’nin, *Araba Sevdası*’nın amacı sınıfsal, aynı zamanda kültürel bir farklılığı ortaya koymaktır. Başlangıçta Fatih’te yan yatmış bir ahşap evde yaşayan insanın Batılılaşma problemi yoktu; elbette ki Osmanlı’nın üst sınıflarından doğmuştu problem ve bu konu edebiyata, kimi zaman gülünç düşürülerek, kimi zaman mesele edinilerek, kimi zaman tartışılarak çeşitli vesilelerle aktarıldı. Osmanlı’dan sonra sınıf meselesini adıyla bile ortaya koyan roman Peyami Safa’nın *Fatih-Harbiye*’sidir.

“Ankara’da Oidipus kompleksi vardır” derken neyi kastediyorum? Oidipus kompleksi Oidipus’un annesine olan aşkıyla ilgilidir; bir tür babayı yıkma meselesidir. Freud’a göre, erkek çocuklar ile anneler arasında başlangıçta bir aşk vardır ve çocuk sosyalleşip sağlıklı evrildikçe bu duygu, olması gereken yere gider. Ama çocuk belli bir yaş dönemine kadar babasını âşık olduğu kadının sahibi olarak görür ve ondan nefret eder, bilinç dışında da hep babasını öldürmek arzusu vardır. Bütün bir Yunan tragedyasında, pek çok edebiyat eserinde babayı öldürmek temel bir mesele olarak işlenir. Ankara açısından baktığımızda gene bir metafordan hareket ederek şöyle söyleyebiliriz: Baba iktidardır; iktidarı elde edebilmektir mesele. Ankara bir siyasi iktidar şehridir ve siyasetçiler, yükselmek isteyenler, altındakine el vermiş onu terfi ettirmiş yöneticiler, iyi yetişmiş çocuklar, iyi yetişmiş çocukların babaları açısından bütün mesele babayı aşabilmektir, yenebilmektir. Böyle kodlanmıştır şehir. Sanıyorum bu his, dünyada iktidarın işlediği bütün şehirlerde aşağı yukarı benzerdir.

Ankara oratoryodur. Büyük oratoryolar Ankara’da yazılmıştır, çünkü klasik müziğin kaynağı, Cumhuriyet projesi gereği Ankara’dır. İstanbul arabesktir; bütün büyük arabesk parçalar da İstanbul’da yazılmıştır.

Ankara hafta içidir, İstanbul hafta sonu; hatta İstanbul her zaman hafta sonudur.

Ankara kaledir, İstanbul hisar. İstanbul’un sözcük dağarcığında “kale” yoktur.

Ankara bence deyimler ve atasözleridir. Bu da bir düzgünlük işaretidir. İstanbul ise aforizma’dır. İstanbul bizi aforizmalarıyla şaşırtır; her yaşadığımızdan bir ders çıkarmak isteriz. Ankara, Dranas’ın “Yeşil pencereden bir gül bana / Işıklarla dolsun kalbimin içi” diye başlayan “Seranad” şiiridir. O şiir kadar edepli, o şiir kadar şiirsel ve düzgündür. İstanbul ise Edip Cansever’in “Oteller Kenti”dir.

Ankara anıtlar ve kabirler şehridir, İstanbul türbeler ve mezarlıklar. İstanbul’un türbeleri ve mezarlıkları çok ünlüdür. Dünyada mezarlıklarıyla ünlü, mezarlıkları bu kadar tarihsel olan az şehir vardır. Bu, şehrin bir coğrafyanın kalbi olduğunu gösterir bence; ama Ankara’nın da çok büyük bir Anıtkabir’i vardır ve de çok iyi bir mimariye sahiptir.

Ankara fıstıkla Tekel birasıdır, İstanbul buzlu bademle rakı.

Ankara tren şehridir; garı güzeldir, herkesin trenle Ankara'ya gitme macerası vardır. İstanbul vapur şehridir. İstanbul deyince akla vapurdan başka bir şey gelmez.

Ankara kırlangıçtır, İstanbul martı.

Ankara memurdur, İstanbul tüccar.

Ankara siyaset sosyolojisi doktorasıdır, İstanbul her alanda müzmin lisans eğitimi.

Ankara klostrofobiktir, İstanbul histerik.

Ankara keklik ovasıdır, İstanbul şahin tepesi.

Ankara Bilge Karasu ve Vüs'at O. Bener'dir, İstanbul Leyla Erbil ve Orhan Pamuk.

Ankara siyasi polisiyedir, İstanbul demode avantür.

Bu iki şehir intihar etmeye kalksa nasıl bir yol seçer? Ankara Rus Ruleti yapar, İstanbul köprülerden atlar.